

Martin Lagergren
010-452 25 46

2019-04-10
Revidering nr 1

FISKSÄTRA, PM KULTURMILJÖ I SAMBAND MED DETALJPLANEARBETE FISKSÄTRA ENTRÉ

BAKGRUND

Tyréns AB har fått i uppdrag av Stena Fastigheter att bistå med kulturmiljökompetens och ge förslag på varsamhetsbestämmelser för befintliga flerbostadshus i Fisksätra i samband med detaljplanearbete Fisksätra Entré (Dnr: KFKS 2017/746 Projekt: 9544.)

FÖRUTSÄTTNINGAR

Flerfamiljshusen i Fisksätra är inte utpekade som område av lokalt intresse för kulturmiljövården i Nackas kulturmiljöprogram (antaget 2011). Nacka bedöms ha mer representativa exempel från rekordårseran med högre kulturhistoriska kvaliteter. Oberoende av vilket värde en miljö tillmäts ur kulturhistorisk synvinkel gäller plan- och bygglagens generella krav att platsens natur- och kulturvärden ska tas i beaktande vid förändringar.

Nacka kommun har inför planarbete i Fisksätra identifierat kulturvärden i Fisksätra i rapporterna Kulturmiljövården i Fisksätra - Identifiering av miljövården av kulturhistoriskt intresse inför planläggning (2012-01-10) och i Fisksätra - Identifiering av Kulturmiljövården inför planläggning av södra och norra parkeringen (odat). I den senare påtalas:

Sammanfattningsvis är betydelsefullt att värna byggnadernas och områdets enhetliga uttryck.

Under rubriken "Kulturvärden i 1970-talets bebyggelsemiljö" redovisas tankarna bakom planeringen och här lyfts kvaliteter som områdets naturanpassning och konsten i de offentliga stråken fram.

Angående flerfamiljshusen redovisas följande i 2012 års rapport under rubriken "Arkitektoniska karaktärsdrag att förhålla sig till vid underhåll":

Husens balkongförsedda långsidor präglas av ett rationellt, nästan spartanskt uttryck med lackerad fasadplåt med profiler av standardtyp. Variation har dock eftersträvat genom en mer stringent markerad fasadplåt i bröstningarna och genom skiftande färgsättning. Byggnadsvolymnernas skarpt utskurna uttryck kommer av bl a avsaknaden av utskjutande taksprång och att fönstren ligger i liv med fasaden. Sockelvåningar och gavlar är klädda med mörkt tegel. Vid fasadunderhåll är det mörka teglet viktigt att värna om, då det betyder mycket för husens landskapsanpassning. Vid byte eller underhåll av fasadplåt bör man utgå från ett varierat uttryck i profiler och kulörer.

Vidare lyfts inslaget av trä fram:

Det finns även inslag av trä i arkitekturen. De så kallade balkongverandorna är klädda med träskärmar gestaltade av konstnären Lenny Clarhäll på 1970-talet. Han var en av de konstnärer som hade antagits i byggnadsprojektets tävling om offentlig utsmyckning. Loftgångsfasaderna har en mörkare panelbeklädnad som ger dem en intimare karaktär än övriga fasader.

VARSAMHETSBESTÄMMELSER

Boverket skriver i Kunskapsbanken följande om varsamhet:

Ändring av byggnader och bygglovspliktiga anläggningar ska alltid utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens eller anläggningens karaktärsdrag. Byggnadernas och anläggningarnas tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden ska tas tillvara. Kraven gäller oavsett om det finns bestämmelser om detta i detaljplan eller inte. I en detaljplan kan kommunen precisera det generella kravet på varsamhet genom att ange bestämmelser om vilka karaktärsdrag och värden som varsamheten speciellt ska inriktas på.

Tyréns AB har utrett hur flerfamiljshuset i Fisksätra ändrats sedan uppförandet och har med förvaltare diskuterat vilket förändrings- och underhållsbehov som är kända idag och vilka som eventuellt finns framöver. Syftet har varit att kunna ge förslag på varsamhetsbestämmelser som kan bidra till en långsiktigt god förvaltning av byggnaderna med en varsam hantering av deras karaktärsdrag.

Tyréns förslag på varsamhetsbestämmelser:

För skivhus:

- k Byggnadens fasader ska behålla sin huvudsakliga karaktär med en kombination av tegel och plåt. Relationen mellan tegel och plåt ska i huvudsak bevaras.
- k Balkongverandor ska utformas på ett sätt som ansluter till befintliga avseende volym och indelning.

Gemensamt:

- k Fasader av tegel ska bibehålla sin karaktär avseende murningsmönster och tegels och fogars egenskaper.
- k Plåt i fasad ska behålla sin karaktär avseende indelning, profilering och kulör.
- k Bottenvåningars och souterrängvåningars huvudsakliga karaktär med fasader av släta skivor och rader av fönster och ska behållas. Entréer med tillgängliga mått får anordnas.
- k Portar ska utformas i anslutning till befintliga avseende indelning.
- k Fönster skall följa befintliga avseende hängning, indelning och läge i förhållande till fasadliv och anslutande fasaddelar.
- k Balkongkonstruktioner ska utföras av betong. Balkongräcken ska utföras av aluminium. Kulörschema ska vara i nära anslutning till befintlig färgsättning. Tak över översta balkonger får anordnas och ska utföras av plåt.

För loftgångshus:

- k Byggnadens fasader ska behålla sin huvudsakliga karaktär med en kombination av tegel, träpanel och plåt. Relationen mellan tegel, trä och plåt ska i huvudsak bevaras.
- k Fasader av trä vid loftgångar ska behålla sin karaktär avseende material och dimensioner.
- k Loftgångars bärande konstruktioner ska vara av betong. Räcken på loftgångar ska ha stomme av aluminium.

BYGGNADERNAS OCH FASADERNAS HUVUDSAKLIGA KARAKTÄR

Som stöd för tolkning av varsamhetsbestämmelserna är Nacka kommuns beskrivning av byggnadernas karaktärsdrag på sid 1 ovan viktiga att hörsamma. Materialen och färgskalan är starkt karaktärsskapande men lika viktig är relationen och möten mellan materialen, exempelvis att fasadplåt är indragen innanför teglets fasadliv och att fönster ligger i liv med fasaden.

Det bruna teglet på gaveln och tvåvåningssockeln är murat med relativt ljusa fogar och rår över plåten. Fasadplåten varieras medvetet avseende profilering och kulör i bröstningsbanden. Takfotsplåten är nätt för att ge en direkt och distinkt avslutning uppåt.

Byggnaderna har påtagligt skarpa och renodlade volymer ovan den betydligt mer livfulla tvåvåningsskalan som balkongverandorna ger. Individuella inglasningar och ändringar av balkonger och verandor har minskat den enhetliga prägeln.

Loftgångshusen har utöver tegel och plåt även loftgångsfasader av träpanel (lockpanel)

Träpanel på loftgångsfasaderna är en del i det ursprungliga greppet med ett stort inslag av trä där människor rör sig. Loftgångarnas betongkonstruktioner tydliggörs av konsolerna som inte döljs av räcken.

ENTRÉPARTIER – HUVUDSAKLIG TYP (EP 1 ENL. URSPRUNGSRITNINGAR, 60 ST)

- Nuläge:** Lackerade metallpartier med stort spröjsat sidoljus. Bröstningar av svart gummi. Draghandtag varierar, bågformade i kromat stål vanligast. Partierna är mjukfogade mot teglet.
- Ursprungsutförande:** Oklart. Ursprungsritningar visar en liknande utformning med niodelat sidoljus, raka cylindriska draghandtag och sparkplåtar samt täckplåtar i partiets överdel av brännlackerad stålplåt.
- Varsamhetsbestämmelse:** Portar ska utformas i anslutning till befintliga avseende indelning.

ENTRÉER – LOFTGÅNGSHUS

- Nuläge: Parti i bruneloxerat aluminium med stora sidoljus delade i två. Svarta gummibröstningar. Täta fyllningar överst. Avlångt draghandtag i svart plast. Mjukfogad med brun fog.
- Ursprungsutförande: Oklart. Partiets detaljer indikerar att det kan vara ursprungligt.
- Varsamhetsbestämmelse: Portar ska utformas i anslutning till befintliga avseende indelning.

FÖNSTER

Nuläge:

Ursprungliga fönster på de allra flesta håll. Fönstren är sidohängda inåtgående en- två- och treluftsfönster, i balkongfasader integrerade med balkongdörrar. Fönstren i sockelvåningar med lokaler är enluftsfönster i sammanhängande rader. Karmens utsida och ytterbågar har klätts in med vitlackerad plåt i de flesta fall. Undantag gäller loftgångshus, i vissa sockelvåningar och enstaka fönster i bottenvåningar. Fönster som inte bytts ut är tvåglasfönster med kopplade bågar. Balkongdörrar följer utförande från fönster. Har tät nedre del.

Fönsterbleck varierar beroende på vilken typ av fasad fönstret sitter i. I tegelfasad ursprungliga bruna enkla bleck med stramt uttryck. Kulör på bleck finns angivna på ursprungsritningar.

Ursprungsförande:

Fönster som inte plåtbekläts visar ursprungligt utförande. Kännetecknande är den släta oprofilerade mittposten, smäckra bågar med kitt som ger bågar ett tydligt fasat intryck. Synliga dräneringshål.

Ursprungsritningar visar hur fönstren varit färgsatta. De har varit blå, gröna och röda samt ljusa/vita. Fönstren har varit enhetliga inom samma fasad. I tegelfasader har fönstren inte varit vita även om fönstren högre upp på samma fasad varit vita utan haft samma kulör som portarna.

Varsamhetsbestämmelse:

Fönster skall följa befintliga avseende hängning, indelning och läge i förhållande till fasadliv och anslutande fasaddelar.

BALKONGER

Nuläge:

Balkongräcken är till största delen utbytta till natureloxerade aluminiumräcken med släta gula respektive orange frontskivor i kombination med glasfyllningar. Balkongplattor av betong. Sidoväggar av betong som målats gula respektive orange på utsidorna, ljusa gula på insidorna och brutet vita på undersidan av plattorna.

Inglasning har successivt gjorts sedan 1980-talet.

Tak över översta balkonger förekommer men finns inte överallt. Utförandet på tak varierar. 1975 ritade Forsman Snellman Arkitektkontor ett förslag till tak med TRP-plåt på stålstomme.

Ursprungsförande:

Natureloxerade aluminiumräcken med täta fronter av orange eller gul trapetskorrugerad aluminiumplåt. Sidoväggar och plattor målade enligt kulörschema som är lika eller påminner om det befintliga.

Varsamhetsbestämmelse:

Balkongkonstruktioner ska utföras av betong. Balkongräcken ska utföras av aluminium. Kulörschema ska vara i nära anslutning till befintlig färgsättning. Tak över översta balkonger får anordnas och ska utföras av plåt.

LOFTGÅNGAR

Nuläge: Loftgångar av betong upplagda på betongkonsoler. Betongen är omålad. Räckena av natureloxerat aluminium med orange täta fronter och genombrutna delar med pinnar av natureloxerat aluminium.

Ursprungligt utförande: Befintligt utförande är ursprungligt.

Varsamhetsbestämmelse: Loftgångars bärande konstruktioner ska vara av betong. Räckena på loftgångar ska ha stomme av aluminium.

BALKONGVERANDOR

- Nuläge:** Träverandor i två plan med Lenny Clarhälls konstverk (16 olika skärmar i 68 olika kombinationer), två placerade centralt och ett intill trapphusentré. Verandorna förbinds med skärmtaken vid entréerna och vidare i sidled med horisontellt virke. Verandorna är ursprungliga stolpkonstruktioner i trä som förändrats genom målning i bleka gula och grå nyanser. Inglasning har gjorts på många håll.
- Ursprungligt utförande:** Verandorna var utförda helt i tryckimpregnerat, omålat virke. Även konstverken var omålade. Inglasning förekom inte från början. Taken är de ursprungliga TRP-taken.
- Varsamhetsbestämmelse:** Balkongverandor ska utformas på ett sätt som ansluter till befintliga avseende volym och indelning.

FASADER I BOTTEN- OCH SOUTERRÄNGVÅNINGAR VID LOKALER

- Nuläge:** Lockpanel över fönstren och träbaserat skivmaterial under och mellan fönstren. På vissa håll finns fönsterdörrar. Vanligt att fasaderna målats grå.
- Ursprungligt utförande:** Lockpanel var omålad, tryckimpregnerad. Skivmaterial och ramverk färgsatt enligt ursprungliga ritningar, kulörer exempelvis ljusgrön och blå. Studerat exempel Hus 35 hade halva souterrängvåningen blå, halva ljusgrön.
- Varsamhetsbestämmelse:** Bottenvåningars och souterrängvåningars huvudsakliga karaktär med fasader av släta skivor och rader av fönster och ska behållas. Entréer med tillgängliga mått får anordnas.